

М. М. КРОПИВКО

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник, докторант,
ННЦ «Інститут аграрної економіки»

**ТЕОРІЯ СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО
РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ**

Кропивко, М. М. Теорія суспільного добробуту: концептуальні підходи до розвитку господарств населення [Текст] / М. М. Кропивко // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 1. – С. 114-121. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Мета статті – теоретичне обґрунтування напрямів державної підтримки розвитку господарств населення шляхом реалізації концептуальних підходів теорії суспільного добробуту.

Методика дослідження. Методологічною і теоретичною основою статті є сучасне законодавство, праці вітчизняних та іноземних вчених, а також результати власних досліджень. У статті використано діалектичний метод пізнання та системний підхід, а також прийоми абстрактно-логічного методу, а саме: аналіз і синтез, індукція і дедукція, аналогія і співставлення.

Результати. Дослідженнями виявлено, що в Україні не вироблено єдиної концепції розвитку як економіки в цілому, так і сільського господарства зокрема. Результатом реалізації таких теоретичних підходів є олігархічна модель розвитку економіки України за якої відбувається зниження життєвого рівня більшості населення нашої країни. Вперше досліджено концептуальні підходи щодо розвитку господарств населення, заснованих засадах суспільного добробуту. Отримані результати дослідження є основою щодо розвитку господарств населення, шляхом ведення їхньої спільної діяльності на засадах теорії суспільного добробуту, а також сформовано основні напрями стимулювання й підтримки розвитку добровільних об'єднань цих господарств шляхом створення кооперативних або кластерних структур, заснованих на принципах соціального підприємництва.

Ключові слова: суспільний добробут; господарства населення; домогосподарства; теорія; концептуальні підходи; валове виробництво.

M. M. KROPYVKO

PhD in Economics,
Senior Researcher,
Doctoral student

NSC "Institute of agrarian economy"

THEORY OF PUBLIC WELFARE: CONCEPTUAL APPROACHES TO DEVELOPMENT OF PRIVATE HOUSEHOLDS

Abstract

Purpose of the article is the theoretical justification of directions for state support of farms by implementing the conceptual approaches of the theory of social welfare.

Research Methodology. Works of local and foreign scientists and the results of their research have become the methodological and theoretical basis of the paper. The article has used the dialectical method of knowledge and a systematic approach and techniques of abstract logical method, namely, analysis and synthesis, induction and deduction, analogy and comparison.

Results. Research has found that in Ukraine it is not worked out a unified concept of development of the economy in general and agriculture in particular. The result of these theoretical approaches has become the oligarchic model of economic development of Ukraine. According to this model we can observe a decrease in the standard of living of most of our population. This is the first time when the conceptual approaches to the development of farms are based on the principles of social welfare. The results of research have become the basis for the development of households. The main areas to encourage and support the development of voluntary associations of enterprises by creating a cooperative or cluster structures on the basis of the principles of social entrepreneurship are considered.

Keywords: social welfare; farms; households; theory; conceptual approaches; gross production.

JEL classification: H750

Вступ

Діяльність господарств населення відіграє суттєву роль у забезпеченні як продовольчої безпеки, так і збереженні й відтворенні соціокультурного середовища нашої країни. Адже у середньому за 25 років незалежності України частка цих господарств у валовому виробництві сільськогосподарської продукції складала понад 50,5 % їхнього загального обсягу. Так лише за останні п'ять років господарствами населення вироблено сільськогосподарської продукції на суму понад 547 млрд грн у постійних цінах 2010 року.

При цьому у періоди економічних криз чи інших соціальних потрясінь виробництво сільськогосподарської продукції господарствами населення демонструє динаміку до зростання. Відповідно в 1991 р. питома вага цих господарств у валовому виробництві продукції рослинництва складала 33,0 %, 1996 – 52,3, 2003 р. – 66,3, у 2010 р. – 51,6, а у 2014 р. – 44,9 %. Така діяльність відіграє не лише суттєву роль у забезпеченні фізіологічних потреб, а й за рахунок продажу власно виробленої продукції або наданих послуг, пов'язаних із сільськогосподарським виробництвом чи обслуговуванням, частково забезпечує потреби членів домогосподарств у непродовольчих товарах, реалізації їхнього творчого потенціалу, розвитку й передачі знань та формуванні навичок молодого покоління, соціокультурної адаптації селян тощо.

Однак, незважаючи на вагому значущість господарств населення у виробництві й розвитку соціокультурного середовища нашої країни, ще й нині практично не розроблено ні теоретичних підходів до розвитку господарств населення як частини домогосподарств, ні чітких й послідовних механізмів підтримки їхньої діяльності на державному чи місцевих рівнях управління та самоврядування.

Питанням розробки теоретико-методологічних засад розвитку різних форм господарств населення присвячено чимало наукових досліджень провідних учених-економістів, зокрема В. К. Збарського, М. Й. Маліка, В. Я. Месель-Веселяка, І. В. Прокопи, П. Т. Саблука, І. В. Свиноуса, М. Г. Шульського, О. М. Шпичака, В. В. Юрчишина та багатьох інших.

Мета статті

Метою статті є теоретичне обґрунтування напрямів державної підтримки розвитку господарств населення шляхом реалізації концептуальних підходів теорії суспільного добробуту.

Виклад основного матеріалу дослідження

Особливість функціонування господарств населення в Україні полягає насамперед у впливі результатів їхньої діяльності на забезпечення потреб членів домогосподарств. Так, згідно з даними Держстату, у 2014 р. сукупний дохід, який забезпечило функціонування господарства населення в перерахунку на одного члена сільського домогосподарства, склав майже 420 грн, або понад 34 % загального доходу цього члена [1, с. 198]. При цьому вартість спожитої виробленої у господарстві населення сільськогосподарської продукції склала понад 18,4 %, що має суттєвий вплив на забезпечення першочергових потреб членів сільського домогосподарства.

Однак нині ні серед науковців, ні в органах державної влади чи місцевого самоврядування немає однастайності в методологічних підходах щодо визначеності сутності й форм господарств населення. Так лише за останні чотирнадцять років Держстатом України чотири рази змінювалися, доповнювалися й уточнювалися основні форми цих господарств. Відповідно й серед науковців відбуваються тривалі дискусії щодо визначення сутності господарств населення.

Такі невідповідності виникають насамперед у зв'язку з різними теоретико-методичними підходами до визначення сутності господарства населення. Проведені дослідження дозволяють стверджувати, що для визначення форм господарств населення необхідно насамперед дослідити їхній взаємозв'язок з потребами людини, причинно-наслідковий характер забезпечення потреб людини шляхом ведення господарської діяльності, а також ролі господарств населення у забезпеченні функціонування домогосподарств.

Так відповідно до специфіки ведення господарювання члени домогосподарств, які здійснюють сільськогосподарську діяльність як з метою самозабезпечення продуктами харчування, так і з метою виробництва товарної сільськогосподарської продукції, в змозі за рахунок ведення діяльності у господарствах населення частково забезпечити фізіологічну потребу у продовольчих товарах шляхом продукування необхідної сільськогосподарської продукції. Водночас за рахунок продажу цієї продукції або надання послуг, пов'язаних із сільськогосподарським виробництвом чи обслуговуванням, частково забезпечити частину непродовольчих товарів та інших потреб, у т. ч. й духовних.

При цьому, що більший рівень забезпечення потреб будь-якої людини, то кращий її добробут. Як стверджують представники неокласичної економічної школи, розвиток

ринкової економіки неминуче призводить до нерівномірного розподілу доходу, а отже, й нерівномірності у добробуті різних членів суспільства.

А тому, на думку В. Парето, неможливо розглядати загальний добробут суспільства через суму добробутів його членів, а рух у бік оптимуму можливий лише при такому розподілі ресурсів, що збільшує добробут принаймні однієї людини, не завдаючи шкоди нікому іншому [2, с. 3]. Свої дослідження вчений сформулював у так званому «оптимумі». Відповідно до цього оптимуму В. Парето наголошував, що «...кожна людина найкраще може оцінити свій добробут, суспільний добробут визначається лише в одиницях добробуту окремих людей, добробут окремих особистостей є неспівставні» [4, с. 370].

При цьому А. Пігу довів, що оптимум добробуту досяжний лише при державному впливі на використання ресурсів і розподіл доходів (оскільки вирівнювання доходів максимізує суму корисностей у суспільстві). Адже, відповідно до висновків Дж. М. Кейнса, «... держава, впливаючи своєю макроекономічною політикою на рівень зайнятості ресурсів і національного доходу, визначає тим самим і рівень добробуту» [3, с. 5].

Практично усі представники неокласичної економічної школи схилилися до надзвичайного впливу держави на покращення добробуту різних членів суспільства шляхом перерозподілу їхніх доходів і створення умов щодо стимулювання розвитку різних видів діяльності цих членів.

Практична реалізація теорії суспільного добробуту відбулася у післявоєнній Німеччині шляхом проведення економічної реформи Людвіга Ерхарда. Відповідно до розробленим ним неоліберальної концепції розвитку добробуту членів суспільства має забезпечуватися:

- поєднанням регулювання з конкуренцією;
- відновленням і стабільністю грошового обігу;
- соціальною безпекою членів суспільства і справедливістю у всіх сферах їхньої життєдіяльності [6].

Так, відповідно до концептуальних підходів Л. Ерхарда, в основі регулювання економічних відносин має бути забезпечення неможливості обмеження конкуренції різних форм господарювання з монополістичними, олігархічними чи іншими організаційно-економічними структурами, які через свої переваги мають змогу впливати на процес розвитку «досконалого конкурентного середовища». При цьому «досконале конкурентне середовище» є основою розвитку соціальної економіки і, відповідно до висновків послідовників неокласичної економічної школи, означає ситуацію на ринку, де представлено велику кількість продавців і покупців ідентичного (стандартизованого) товарного продукту, тобто практично однорідного продукту з однаковими споживчими властивостями [7, с. 515-517]. Таким стандартизованим товарним продуктом можуть бути, наприклад, цукор, пшениця певного сорту, акції фірми, цемент певної марки. Особливість досконалої конкуренції полягає в тому, що окремий продавець не може встановлювати ціну, яка перевищує ринкову, оскільки покупці можуть придбати необхідну кількість товару в інших продавців за ринковою ціною [7, с. 515-517].

Ще однією необхідною до виконання умовою щодо практичної реалізації теорії суспільного добробуту є створення стабільності у грошовому обігу, а саме – недопущення інфляції грошової одиниці. Практично останнє є однією із основних заporук розвитку як бізнесу, так і економіки країни. Це підтверджується не лише досвідом європейських країн, а й України.

Так у країні нині спостерігається стагнація усіх ланок економіки. Постійне зменшення вартості національної грошової одиниці призводить не лише до переведення фінансових заощаджень населення у більш стабільні і стійкі валюти, а й зменшення виробництва у реальному секторі економіки, недовіри як членів домогосподарств, так і інвесторів до української грошової одиниці, гри на пониження вартості гривні на фінансовому ринку, збільшення кредитних ставок і фінансового тиску на населення нашої держави і, як наслідок, збільшення цін на продукцію, яка виробляється, та зменшення рівня життя більшості українців.

І ще однією з найбільш важливих умов розвитку суспільства, згідно з теорією суспільного добробуту, є соціальна безпека членів суспільства і справедливість у всіх сферах їхньої життєдіяльності. При цьому створення соціальної безпеки і справедливості відбувається насамперед не через надання країною субсидій чи інших видів державної допомоги членам домогосподарств, а шляхом розвитку підприємницької діяльності членів суспільства, здійснення заходів щодо стимулювання діяльності і добровільних формальних чи неформальних об'єднань членів місцевих громад, здійснення суттєвого державного контролю за цінами на ринках збуту виробленої продукції, а також дотацій галузям, що мають першочергове значення для економіки країни, а саме – сільське господарство, гірничодобувна та суднобудівна галузі [6; 8-10].

Ще одним прикладом реалізації теорії суспільного добробуту є реалізація моделі соціальної держави Гунара Мюрдаля у Швеції. Відповідно до концепції створення «Держави добробуту» Г. Мюрдаль особливість соціальної моделі розвитку Швеції вбачає у впровадженні системи законодавчих, економічних і соціальних гарантій членам суспільства. При цьому головною умовою підвищення добробуту для працездатного населення є рівні умови щодо ведення підприємницької діяльності, а для непрацездатного – створення умов та надання певного рівня життєзабезпечення [11-13].

У концепції «Держави добробуту» Г. Мюрдаля державі також відводиться основна роль у забезпеченні соціального захисту населення та розвитку підприємницької діяльності. Так основними напрями діяльності держави є: забезпечення членів суспільства високим прожитковим мінімумом і надання матеріальної допомоги тим, кому внаслідок об'єктивних чинників вона необхідна, призупинення дії привілеїв стосовно тих, хто не має в них потреби; створення умов, які дозволяють громадянам заробляти кошти для повноцінного життя будь-якими засобами, що не суперечать закону; створення умов, які забезпечують задоволення високого рівня потреб громадян у освіті, медичній допомозі тощо; забезпечення сприятливих умов праці для найманих робітників, захист їх від негативного впливу ринкової економіки; забезпечення екологічної безпеки членів суспільства; захист громадян від злочинних намагань; захист громадянських та політичних прав і свобод, які відповідають принципам правової, соціальної держави; захист від політичного переслідування та адміністративного свавілля; забезпечення свободи духовного життя, захист від ідеологічного тиску; створення сприятливого соціально-психологічного клімату як загалом у суспільстві, так і в окремих осередках та структурних утвореннях, захист від психологічного пресингу; забезпечення максимальної стабільності громадського життя [11, с. 231-232].

Натомість в Україні поки що не вироблено єдиної концепції розвитку як економіки загалом, так і сільського господарства зокрема. Практично єдиним теоретичним підґрунтям щодо розвитку нашої країни у пострадянський період була реалізація принципу «невидимої руки ринку» згідно з теорією ринкової економіки

Адама Сміта, «... заснованої на принципі „лесе фер” („laissez faire”, від фр. – дозволяти діяти, не заважати йти своїм ходом). Суть цього принципу у тому, що природний порядок, заснований на ліберальній економічній ідеї вільного підприємництва та невтручання держави в господарську діяльність, не має порушуватися ніякими зовнішніми чинниками. Переваги ринкового механізму саморегулювання реалізуються лише за умов, коли «кожній людині, доки вона не порушує законів справедливості, дозволяється цілком вільно діяти на свій розсуд у власних інтересах і конкурувати своєю працею та капіталом» [12, с. 67].

У результаті реалізації цих теоретичних підходів в Україні виникла олігархічна модель розвитку економіки, за якої відбувається «... створення замкнених груп олігархічного спрямування, які базуються на державно-монополістичній власності та орієнтуються на пріоритетний розвиток експортоорієнтованої й сировинної моделі економіки» [68]. Наслідком такої діяльності є передусім зниження життєвого рівня більшості населення нашої країни, у т. ч. й членів домогосподарств.

Незважаючи на досить позитивні процеси щодо впровадження органами державної влади й самоврядування реформ, ці заходи не мають комплексності. Так лише за останні два роки в нашій державі було впроваджено 75 законодавчих документів щодо реформ у різних галузях економіки та управління, з яких 8 можна віднести до реформування у галузі аграрного виробництва [66]. Проте зазначену діяльність можна охарактеризувати як імплементацію частини законодавства Європейського Союзу у відповідь на фінансовий і політичний тиск європейської спільноти та частини соціуму нашої держави. Відповідно й результати такої діяльності мають незначний фінансовий і соціальний ефекти.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Проведені дослідження дозволяють стверджувати, що нині перед Україною постають виклики, пов'язані із формуванням новітніх концептуальних підходів щодо розвитку господарств населення, заснованих на засадах суспільного добробуту. Практика успішної реалізації таких засад доводить необхідність поступового відходу від шляху надання фінансування з бюджетів різних рівнів для компенсації споживчих цілей, у т. ч. й дотацій жителям нашої країни за надані послуги, регулювання цінової політики, адекватно до рівня життя, забезпечення заходів щодо зупинки девальвації національної грошової одиниці, створення умов щодо розвитку малих форм підприємницької діяльності, а також технічної, юридичної та організаційної підтримки органами місцевого самоврядування реалізації задумів щодо шляхів подальшого розвитку господарств населення.

При цьому, враховуючи сучасні реалії та історично сформоване негативне сприйняття членами домогосподарств ведення спільної діяльності, органам місцевого самоврядування необхідно провадити практику стимулювання й підтримки розвитку добровільних об'єднань цих господарств шляхом створення кооперативних або кластерних структур, заснованих на принципах соціального підприємництва.

Список літератури

1. Статистичний збірник «Витрати і ресурси домогосподарств України у 2014 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України)». – К.: Державний комітет статистики України, Ч. 1, 2015 – 379 с.
2. Pareto, V. On the Economic Phenomenon. International Economic Papers. N 3. L., 1953. P. 184.

3. Перерозподільчі процедури та оптимум Парето: сутність та узгодження. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mybiblioteka.su/tom2/10-116858.html>.
4. Білецька, Л. В. Економічна теорія (Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка) / Л. В. Білецька, О. В. Білецький, В. І. Савич : навч. пос. 2-ге вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 688 с.
5. Кейнс, Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс : пер. с англ. – М. : Экономика, 1978. – 496 с.
6. Эрхард, Л. Благосостояние для всех / Л. Эрхард; перевод. с нем. [предисл. Б. Б. Багаряцкого, В. Г. Гребенникова]. – М.: Начала-Пресс, 1991. – 336 с.
7. Політична економія: навч. посіб. / Г. А. Оганян, В. О. Паламарчук, А. П. Румянцев та ін.; За заг. ред. Г. А. Оганяна. – К.: МАУП, 2003. – 520 с.
8. Реформы Людвига Эрхарда в Германии. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.exrus.eu/Reformy-Lyudviga-Erkharda-v-Germanii-id4f229aa86ccc19321d004818>.
9. Xansen, J. P. The German growth miracle. F lesson for Poland / J. P. Xansen, S. Morten // Eastern Europ. economics. – L., 2004. – Vol. 42, № 3. – P. 81-98.
10. Роєнко, В. І. Досвід реформ Людвіга фон Ерхарда для для української економіки / В. І. Роєнко // Науковий вісник НЛТУ України. Збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.02. – 404 с.
11. Воротін, В. Є. Формування системи соціальної безпеки населення в країнах з різним рівнем розвитку ринкових відносин / В. Є. Воротін, Р. Є. Демчак // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: збірник наукових праць. – Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2012. – Вип. 2, Т. 1. – 340 с.
12. Кириленко, В. В. Мюрдаль: синтез інституціоналізму і шведської школи [Електронний ресурс] / В. В. Кириленко, О. М. Стрішенець, М. М. Фаріон та ін. – Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/view/1393/19>
13. Глух, Н. А. Г. Мюрдаль: синтез інституціоналізму і шведської школи. [Електронний ресурс] / Н. А. Глух. – Режим доступу: http://gallery.economicus.ru/cgi-bin/frame_rightn.pl?type=in&links=./in/myrdal/lectures/myrdal_l1.txt&img=lectures_small.jpg&name=myrdal.
14. Історія економічних вчень [текст] : підручник / за ред. В. М. Тарасевича, Ю. Є. Петруні. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 352 с.
15. Соскін, О. Визначення національної економічної моделі України: порівняльний аналіз можливих альтернатив / О. Соскін // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №1(103). – 27-47 с.
16. Реформи в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reformy.org.ua>.

References

1. Vytraty i resursy domohospodarstv Ukrayiny u 2014 rotsi (za danymy vybirkovoho obstezhennya umov zhyttya domohospodarstv Ukrayiny). (2015). Kyiv: Derzhavnyy komitet statystyky Ukrayiny. (in Ukrainian)
2. Pareto, V. (1953). On the Economic Phenomenon. *International Economic Papers*, 3, 184.
3. *Pererozpodil'chi protsedury ta optymum Pareto: sutnist' ta uzhodzhennya*. (n.d.). Retrieved from: <http://mybiblioteka.su/tom2/10-116858.html>. (in Ukrainian)
4. Bilets'ka, L. V., Bilets'kyu, O. V., Savych, V. I. (2009). *Ekonomichna teoriya (Politekonomiya. Mikroekonomika. Makroekonomika)*. Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury. (in Ukrainian)

-
5. Keynes, Dzh. M. (1978). *Obshchaya teoriya zanyatosti, protsenta y deneh*. Moscow: Jekonomika. (in Russian)
  6. Jerkhard, L. (1991). *Blahosostoyanye dlya vsekh*. Moscow: Nachala-Press. (in Russian)
  7. Ohanyan, H. A., Palamarchuk, V. O., Rumyantsev, A. P. (2003). *Politychna ekonomiya*. Kyiv: MAUP.
  8. *Reformy Lyudvyha Erkharda v Hermanyi*. (n.d.). Retrieved from: <http://ru.exrus.eu/Reformy-Lyudviga-Erkharda-v-Germanii-id4f229aa86ccc19321d004818>. (in Ukrainian)
  9. Xansen, J. P. & Morten, S. (n.d.). The German growth miracle. F lesson for Poland. *Eastern Europ. Economics*, 42(3), 81-98.
  10. Royenko, V. I. (2002). Dosvid reform Lyudviha fon Erkharda dlya dlya ukrayins'koyi ekonomiky. *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny*, 22.02, 404. (in Ukrainian)
  11. Vorotin, V. Ye. & Demchak, R. Ye. (2012). Formuvannya systemy sotsial'noyi bezpeky naselennya v krayinakh z riznym rivnem rozvytku rynkovykh vidnosyn. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektual'noyi vlasnosti*, 2(1), 340. (in Ukrainian)
  12. Kyrylenko, V. V., Strishenets', O. M., Farion, M. M. (n.d.). *Myrdal': syntezy instytutsionalizmu i shvedskoy shkoly*. Retrieved from: <http://textbooks.net.ua/content/view/1393/19>. (in Ukrainian)
  13. Hlukh, N. A. (n.d.). *H. Myrdal': syntezy institutsionalizma i shvedskoy shkoly*. Retrieved from: http://gallery.economicus.ru/cgi-bin/frame_rightn.pl?type=in&links=../in/myrdal/lectures/myrdal_11.txt&img=lectures_small.jpg&name=myrdal. (in Russian)
  14. Tarasevych, V. M., Petrunya, Yu. Ye. (2013). *Istoriya ekonomichnykh vchen'*. Kyiv : Tsentr uchbovoyi literatury. (in Ukrainian)
  15. Soskin, O. (2010). Vyznachennya natsional'noyi ekonomichnoyi modeli Ukrayiny: porivnyal'nyy analiz mozhlyvykh al'ternatyv. *Aktual'ni problemy ekonomiky*, 1(103), 27-47. (in Ukrainian)
  16. *Reformy v Ukrayini*. (2016). Retrieved from: <http://reformy.org.ua>. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 05.03.2016 р.